

Sellele uuringule tuleb viidata järgmiselt:

Oras, K., Unt, M. (2008) Sündimust mõjutavad tegurid Eestis. Tallinn:
Rahvastikuministri büroo (www)kuupäev.

**SÜNDIMUST MÕJUTAVAD TEGURID
EESTIS 2008**
(Uuringu esimene raport)

*MA Kaja Oras
PhD Marge Unt*

**Tellijä: Rahvastikuministri büroo
Uuringu teostaja: Sotsiaalse Analüüsi Keskus SAK**

TARTU, PÄRNU 2008

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
METOODIKA.....	5
PEREKONNA KUVAND.....	7
IDEAALNE JA SOOVITUD LASTE ARV.....	10
MIKS SÜNNIB EESTIS VÄHE LAPSI.....	16
LASTE SAAMIST TAKISTAVAD TEGURID.....	19
KULUTUSED LASTELE.....	28
PEREDE TUGIVÕRGUSTIK.....	29
OOTUSED RIIGIPOOLSELE ABILE JA TOETUSSÜSTEEMILE.....	32
VANEMAHÜVITISE MÕJU PЕРЕPLAANIDELE.....	36

SISSEJUHATUS

Uuring „Sündimust mõjutavad tegurid Eestis“ viidi läbi Rahvastikuministribüroo tellimusel oktoobris 2008. AS Turu-uuringute poolt küsitleti 801 inimest vanuses 20-40 aastat üle Eesti, projekti juht oli Vaike Võõbus. Uuringu eesmärgiks oli kaardistada 20.-40. aastaste eestimaalaste pereplaan, väärtusi ja ootusi lastetoetussüsteemile.

Kuna iga protsess omandab laiema tähenduse ajas, siis on antud raporti puhul peetud oluliseks sündimuskäitumise dünaamilist käsitlemist. Meie käsutuses olid võrdlusandmed 1999. aastast, Kaja Orase poolt läbi viidud uuring „Laste arvu mõjutavad tegurid“. Noorte perede sündimuskäitumisest ülevaate andmiseks kasutasime eelkõige kirjeldavat andmeanalüüsi, lisaks ka klaster- ja faktoranalüüsi tunnuste ja isikute rühmitamiseks. Antud raportis ei kasutatud keerukamaid mitmemõõtmelisi andmeanalüüsi meetodeid, need jäävad hilisemaks teema süvaanalüüsiks.

Kuidas on aruanne ülesehitatud?

Iga peatükk on loetav omaette tervikuna, seetõttu esinevad väikesed kordused meenutamaks millisesse konteksti antud peatüki tulemused asetuvad. Kiire ülevaate saamiseks on peatükkide alguses lühikokkuvõte.

Järgnevalt leiate täpsema ülevaate uuringu metoodikast ja perekonna kuvandist. Seejärel keskendume pereplaanidele – järgmised peatükid annavad ülevaate kui palju lapsi endale soovitakse, millistes peredes kasvab keskmisest enam lapsi, miks sünnib vastajate arvates Eestis vähe lapsi ja mis takistab inimestest enda lapsesaamissoove täide viimast. Viimase bloki moodustavad peatükid, kus vaadatakse kulutusi lastele, perede tugivõrgustikku ning rahulolu ja ootusi lastetoetussüsteemile. Eraldi huviorbiidis on vanemahüvitise tajutud mõju pereplaanidele.

METOODIKA

Uuring „Sündimust mõjutavad tegurid Eestis“ viidi läbi ankeetküsitlusena oktoobris 2008.a., küsitleti 801 inimest vanuses 20-40. aastat üle Eesti.

Uuring „Sündimust mõjutavad tegurid Eestis“ valimisse kuulusid 20-40-aastased Eesti elanikud. Kokku on Eestis selliseid inimesi 388 755 (Statistikaamet, 25.04.08. andmetel). Väitöid teostas AS Turu-uuringud. Küsitleti kokku 801 inimest vanuses 20-40 aastat üle Eesti. Välitööde juht oli Vaike Võõbus. Uuringu välitööd viidi läbi oktoobris 2008.

Valimi koostamise aluseks oli stratifitseeriv tõenäosuslik juhuvalik, mis põhines erinevate piirkondade ja asulatüüpide (pealinn, suur linn, väikelinn, maa) proportsionaalsel esindatusel. Valiku baasiks oli riiklik rahvastikuregister. Küsitletavate valikuks valimipunktis kasutatakse lähteadressi meetodit¹. Et tagada vastanute juhuslikkust, kasutati „sünnipäeva reeglit“, st küsitletakse leibkonna liiget, kes on vanuses 20- 40 aastat ja kel oli viimasena sünnipäev. Kui antud isikut ei olnud küsitlushetkel kodus, tehti kokkulepitud ajal korduvvisiit. Kui antud leibkonnas puudus valimisse sobiv isik, siis liiguti edasi meetodikas määratletud sammuga. Efekttiivne vastamise määr oli 60,4 %. Andmed sisestati andmetöötlusprogrammi SPSS ja loodi vastavas vanuses ja sooga inimeste, piirkondade üldjaotusele vastavad kaalud.

Vastajate seas oli mehi ja naisi pooleks. Elukoha järgi jagunesid küsitletud järgmiselt: pealinlasi 32%, suurematest linnadest ja maakonnakeskustest 28%, muudest linnadest, alevikest 19% ja 21% maaelanikke. 71% intervjuudest tehti eesti rahvusest ja 29% muudest rahvusest inimestega. Vastajate hulgas oli 174 vallalist, kel pole seljataga kooselu kindla partneriga, ja 458 vaba- või abielus olevat. Kõigist küsitletutest 62%-l olid lapsed (vt Tabel 1), sh meestest vaid 49%-l on lapsed, naistest aga 70%-l. Kuna osad vanemad elavad oma lastest eraldi, siis kokku neid küsitletuid, kelle peres ei kasva hetkel lapsi, oli tervelt 43%. 29%-l kasvas peres üks laps, 20%-l kaks last. Kolm või enam last oli vaid 8% küsitletute peredest. Küsitletud meestest töötas valdav enamus 82%, naiste tööhõive oli 58%. Paljud õppisid või siis kombineerisid õppimist ja tööd (meestest 13%, naistest 17%). Naistest oli iga

viies kodune, koduseid mehi oli vaid üks sajast. Töötuid oli uuritud vanusgrupis vähem kui kogu tööealises rahvastikus, vaid 3% vastanutest².

Tabel 1. Laste arv vastanutel, sh eraldi elvad lapsed

Laste arv	0	1	2	3	4	5	6 ja enam
Vastajaid	330	221	156	57	21	8	8
% koguarvust	41.2	27.6	19.4	7.1	2.6	1.0	1.0

Noorte perede sündimuskäitumisest ülevaate andmiseks kasutasime eelkõige kirjeldavat andmeanalüüsi, lisaks ka klaster- ja faktoranalüüsi tunnuste ja isikute rühmitamiseks. Antud raportis ei kasutatud keerukamaid mitmemõõtmelisi andmeanalüüsi meetodeid, need jäävad hilisemaks teema süvaanalüüsiks. Gruppide erinevuste testimiseks on kasutatud dispersioonanalüüsi ANOVAt ja χ^2 -testi, usaldusnivooks valiti 95%. Gruppide vahelistele erinevustele (nt. et naised soovivad rohkem lapsi kui mehed) viidatakse raportis vaid juhul, kui need on statistiliselt olulised, st. üldistatavad kogu uuritavale vanusrühmale.

¹ Lähteadressi meetod on reeglite kogum lähteadressist edasiliikumise marsruudi, majade, korterite, leibkondade valikuks.

² Statistikaameti andmetel oli töötuse määr 2008.a. III kvartalis 6,2% kogu tööealises elanikkonnas.

PEREKONNA KUVAND

Kokkuvõtvalt: Perekond tähendab ennekõike ühist kodu ja vastastikust hoolimist. Meeste jaoks peetakse sobivaks vanuseks püsisuhte alguses 25 aastat, naiste puhul 23 aastat. Isakssaamiseks sobivaks vanuseks peetakse 26, emakssaamiseks 23,6 aastat. Partneri valikul mõjutab mehi kõige enam seksuaalne sobivus. Naiste eelistused on jagunenud ühtlasemalt erinevate kriteeriumite lõikes: kõige rohkem köidab naisi töökus, jagatud väärtused, partneri intelligentsus ja potentsiaalne edukus lapsevanemana.

Mis iseloomustab perekonda

Ajakirjanduses tuuakse sageli välja, et „abiellumine pole enam popp. Lihtsalt niisama koos elada tundub lihtsam, vastutus on väiksem” (Väljaste 2008³) ja ka statistika kinnitab, et registreeritud abielu pole meie ühiskonnas valdav kooseluvorm nooremates vanusgruppides. 20-40 aastastest vastajatest on registreeritud abielus veerand ja registreerimata kooselu ligi kolmandik. Siiski peavad enam kui pooled vastanud registreeritud abielu enda jaoks kas väga tähtsaks või üldiselt tähtsaks. Praegused andmed ei kinnita, et kahekümnesed väärtustaksid registreeritud abielu oluliselt vähem kui kolmekümnesed. Nii kahekümnedates- kui kolmekümnedates eluaastates Eesti elanikest peab 22% abielu enda jaoks väga tähtsaks, üldiselt tähtsaks peab abielu nimetatud vanuserühmades vastavalt 30% ja 36%. Pigem tundub, et mõjutab elus kogetu – kõige enam väärtustasid registreeritud abielu ise abielus olevad inimesed (42% pidas väga oluliseks). Abielu väärtustasid kõrgelt ka need, kel pole ühtki püsisuhet selja taga (21%). Registreeritud abielu peetakse märksa harvem väga tähtsaks vabaabielus olevate (9%) ja nende vallaliste poolt, kel varasem suhe lõppenud (16%). Samas peetakse kindlat partnerlussuhet oluliseks pea kõigi vastajate poolt (96%), täiesti üksmeelselt väärtustatakse ka armastust (98%).

TABEL 2. Perekond tähendab noortele... (%)

	Seda kindlasti	Ka seda	Pigem või kindlasti mitte
Ühist kodu	92,2	7,3	0,5
Vastastikust hoolimist	92,0	7,5	0,5
Ühiseid tulevikuplaane	85,1	14,0	0,9
Ühiseid lapsi	78,1	17,9	4,0
Ühist raha	44,8	46,1	9,1

³T. Väljaste, 2008, „Et sünniks rohkem eestlasi“ *Pere ja Kodu*, märts 08.

Perekond tähendab valdavale enamusele (92%) ennekõike ühist kodu ja vastastikust hoolimist. Ja seejärel ühiseid tulevikuplaane (85%) ja ka ühiseid lapsi (78%) (vt Tabel 2). Märksa harvem tuuakse välja seda, et perekond tähendab ühist raha (45%).

Kunas peetakse sobivaks alustada püsivat kooselu ja saada esimene laps

Meeste jaoks peetakse sobivaks vanuseks püsisuhte alguses 25 aastat, naiste puhul 23 aastat (vt. Tabel 3). Kahekümnesed peavad loomulikuks veidi varasemat kooselu algust, kolmekümnesed-neljakümnesed pisut hilisemat. Esimese lapse jaoks sobivaks peetav vanus kattub peaaegu kooselu alguseks sobiva vanusega, esmakordselt vanemaks saamiseks peetakse sobivaks mehele 26,1 ja naisele 23,6 aastastelt.

Viimasel kümnendil esmasünnitaja vanus pidevalt tõusnud ja 2007. aastal oli esmasünnitaja vanus Eesti Statistikaameti andmetel kerkinud 25,4 aastani. 2008. aasta andmed veel selguvad, aga on üsna tõenäoline, et sünnitamisvanuse tõusu tendents jätkub, kuna paljudes teistes Euroopa riikides on esmasünnitaja vanus veelgi kõrgem. Näiteks Soomes 2005. aastal 27,9 ja Rootsis 28,7 aastat. Huvipakkuv on vastuolu inimeste arvamuste ja reaalsuse vahel (23,6 nõ sobiv *versus* 25,4 tegelik): noored sünnitavad järjest vanemana, kuid arvamus nõ normatiivselt õigest vanusest on jäänud muutumata, olles sama kõigil vanusrühmadel. Mitte ainult naised ei saa järjest hiljem emaks, vaid ka mehed saavad järjest vanemalt isaks. Samas sobivaks vanuseks peetakse meeste puhul esmakordselt isaks saamiseks endiselt u. 26 eluaastat, olenemata vastajate endi vanusest.

Tabel 3. Sobivaks peetav vanus kestva kooselu alustamiseks ja esimese lapse sünniks

	Keskmine	Enimpakutud vanus
Sobiv vanus püsiva kooselu alustamiseks...		
...mehele	25,3	25
...naisele	23,0	23
Sobiv vanus esimese lapse jaoks...		
...mehele	26,1	25
...naisele	23,6	24

Partneri valiku kriteeriumid

Järgnevalt vaatame, mida peetakse meeste ja naise sõnul oluliseks kaasa valikul. Kui keskenduda kõige sagedamini mainitule, siis mõjutab mehi kõige enam seksuaalne sobivus (81%). Sellele järgnevad partneri tervis (71%), ühised väärtused (70%) ja potentsiaalne

edukus lapsevanemana (68%). Naiste puhul on valikukriteeriumid palju ühtlasemalt jagunenud eri kriteeriumite vahel: võrdselt oluliseks peetakse nii partneri töökust ja jagatud väärtusi (79%) kui ka potentsiaalset edukust lapsevanemana (77%) ja intelligentsust (76%) (vt Tabel 4). Nii meeste kui naiste poolt väärtustatakse kõrgelt ühiselt jagatud väärtusi ja partneri potentsiaalset edukust lapsevanemana.

Tabel 4. Vastajad, kellele antud kriteerium on oluline, % (teised variandid: mingil määral oluline, ei ole üldse oluline, ei oska öelda) ⁴

Partneri...	Mehed	Naised	Kõik
Töökus	55	79	67
Ühised väärtused	70	79	75
Potentsiaalne edukus lapsevanemana	68	77	72
Intelligentsus	66	76	71
Hea seksuaalne sobivus	81	73	77
Tervis	71	67	69
Hea väljanägemine, atraktiivsus	63	42	52
Majanduslik toimetulek	24	45	35
Vanemad, sõbrad	25	29	27
Juhus	18	20	19

⁴ Tabel reastatud naiste eelistuste järgi.

IDEAALNE JA SOOVITUD LASTE ARV

Kokkuvõtvalt: Eestis peetakse valdavalt normiks kahelapselist perekonda, kahte last soovitakse ka endale kõige sagedamini. Teistest rohkem lapsi soovivad enda perre naised, maal ja väikelinnades elavad inimesed, püsivas paarisuhtes olijad ning need, kellel juba on lapsi.

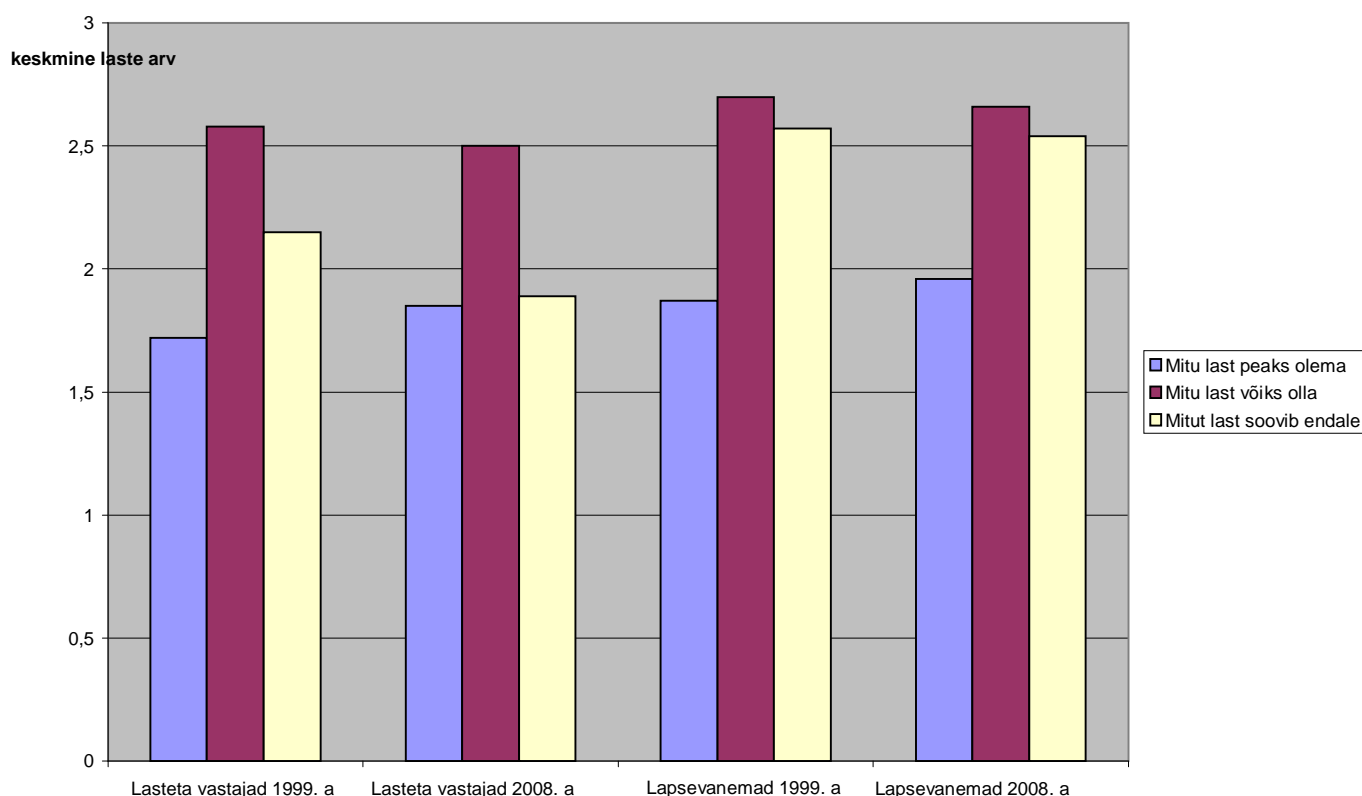
Seda, kui palju lapsi endale soovitakse ja saadakse, mõjutavad demograafilised (viljakas eas naiste arv, kooselu alguse aeg, abielulahutuste arv jne), individuaalsed (väärtused, eesmärgid, ressursid) ja keskkonnast tulenevad tegurid (normid, seadused, religioon, sotsiaalpoliitika) (Ainsaar ja Oras 2000)⁵. Väärtuste ja normidega on seotud ideaalseks peetav laste arv ning ühiskonnas levinud arusaam, mitu last peaks peres olema. Siiski mitte kõik lapsed ei sünni teadliku pereplaneerimise tulemusena, samas jäävad sündimata mõned lapsed, keda soovitakse saada. Endale soovitud laste arvu võib vaadelda kui potentsiaali soovitav arv lapsi saada.

Küsitletavate suhtumist laste arvu perekonnas uuriti nelja küsimusega:

- 1) Mitu last peaks tingimata olema igas perekonnas?
- 2) Mitu last võiks olla keskmiselt Eesti perekonnas?
- 3) Mitu last on olemas?
- 4) Mitut last soovite veel perre saada? Saadi teada, mitut last olemasoleva(te)le lisaks soovitakse.

Perre soovitud laste arv saadi olemasolevate ja perre veel lisaks soovitud laste arvu summana.

Vastustest selgub, et valdavalt on normiks kahelapseline perekond, kuid soovitavaks peetakse samavõrd nii kahe- kui ka kolmelapselist perekonda. Keskmine endale soovitav laste arv (2,24) jääb minimaalse normi (keskmiselt 1,91) ja üldiselt soovitava pere suuruse (keskmiselt 2,59 last) vahepeale (vt Joonis 1). Vastanutel on olemas keskmiselt 1,10 last. 1999. aastal arvati, et Eesti perekonnas võiks olla keskmiselt 2,64 last, tingimata peaks olema 1,82 last. Vastajatel oli keskmiselt 1,02 last, endale sooviti aga keskmiselt 2,40 last (vt Tabel 5). Võrreldes 1999. aastaga on peres soovitavaks peetav laste arv veidi langenud, samal ajal on aga statistiliselt oluliselt suurenenud minimaalseks normiks peetav laste arv. Endale soovitakse 2008. aastal vähem lapsi kui sooviti 1999. aastal, see erinevus on samuti statistiliselt oluline.

Joonis 1. Mitu last keskmiselt võiks olla ja peaks olema Eesti peres ning mitut last soovitakse endale 20-40-aastaste lasteta ja lapsevanematest vastajate hinnangul 1999. ja 2008. aastal.

1985. aasta rahvaloenduse andmetele tuginedes väitis Kelam (1989)⁶, et on tõusnud nende noorte arv, kes soovivad kahte või kolme last ning et kolmelapselist perekonda soovivaid noori oli kuni kaks korda rohkem kui neid, kes tahaksid perre vaid üht last. 1999. aastal oli kolmelapselist perekonda soovivaid noori üle kolme korra rohkem kui neid, kes soovisid ühelapselist perekonda. 2008. aastal sooviti kolmelapselist perekonda kaks korda sagedamini kui ühelapselist, niisiis on olukord taas sarnane 1985. aastaga. Seda võiks vaadelda kui potentsiaali sündimuse suurendamiseks: lapsi väärtustatakse ning soovitakse endale, kuid nagu on öelnud Kelam (1989), sõltub see, kui suureks jääb erinevus soovide ja tegeliku käitumise vahel, paljudest asjaoludest, sealhulgas ka sotsiaal- ja majanduspoliitikast.

⁵ Ainsaar, M. ja Oras, K. (2000) Laste arvu mõjutavad tegurid Eestis. Ainsaar, M. (toim.) *Laste- ja perepoliitika Eestis ja Euroopas*, Rahvastikuministri büroo, lk. 112 -133.

⁶ Kelam, A. (1989) Noor perekond. "Eesti Raamat": Tallinn, 94 lk

Tabel 5. Ideaalne, minimaalne normatiivne, endale soovitud ja olemasolev laste arv peredes (%)

	Laste arv						Kokku
	0	1	2	3	4	5 ja enam	
Kui palju Eesti peredes....							
võiks olla lapsed 2008	0,1	1,7	45,2	46,9	4,7	1,4	100
võiks olla lapsed 1999	0,1	2,5	37,9	53,8	4,8	0,8	100
peab olema lapsed 2008	1,0	25,0	57,6	14,7	1,4	0,2	100
peab olema lapsed 1999	0,9	26,2	64,1	8,1	0,7	0	100
Isiklik olukord ja soovid							
Kui palju praegu on 2008	42,8	28,6	20,1	6,0	1,4	1,1	100
Kui palju praegu on 1999	38,4	30,4	23,6	5,7	1,2	0,6	100
Endale soovitud laste arv 2008	4,3	13,2	49,3	24,4	5,8	3,0	100
Endale soovitud laste arv 1999	2,0	7,8	52,0	27,0	8,6	2,6	100

Kui 1999. aastal võinuks naiste arvates keskmiselt Eesti perekonnas lapsi rohkem olla kui meeste arvates (vastavalt 2,69 ja 2,57), siis 2008. aastal on naiste arvamus selle küsimuse osas meeste arvamusel ühtlustunud; mõlemate hinnangul võiks Eesti perekonnas olla keskmiselt 2,59 last. Naiste ja meeste arvamusel kattuvad ka küsimuse osas, kui palju lapsi peaks tingimata peres olema, olles tõusnud kümne aastaga kümnendiku võrra (1,81lt 1,91ni). Naistel on olemas keskmiselt 1,2 ja meestel keskmiselt 0,6 last. Kuni 1990. aastateni soovisid mehed endale keskmiselt rohkem lapsi kui naised. 1999. aasta uurimuse tulemustega kattuv tendents on see, et naised soovivad oma perre rohkem lapsi (keskmiselt 2,32 last) kui mehed (keskmiselt 2,16 last). Samas soovivad nii naised kui ka mehed endale 2008. aastal vähem lapsi kui sooviti 1999. aastal (naised 2,46 ja mehed 2,33 last) Niisiis võib perre saadava laste arvu puhul muutuda määravaks meeste suhtumine, kuna just nemad on vähem lapsi sooviv pool.

Väikelinnades ja maal elavate inimeste hinnangul võiks olla ja peaks olema peredes rohkem lapsi kui maakonnakeskustes jt suurtes linnades elavate inimeste arvates (vt Tabel 6). Ka endale soovitud laste arv on väikelinnade- ja maaelanike puhul suurem kui linlaste puhul. Võrreldes 1999. aastaga on suurenenud erinevused maal ja linnas elavate inimeste arvamusel vahel, kui palju lapsi võiks olla keskmiselt Eesti peres või mitut last nad endale soovivad. Arvamused ei erine aga selle osas, mitu last peaks tingimata igas Eesti peres olema.

Püsisuhtes olijad soovivad saada keskmiselt 2,45 last, partnerita olijad (lahku läinud, lesed, vallalised) aga keskmiselt 1,90 last. Samuti võiks püsisvas paarisuhtes olijate arvates olla Eesti peres keskmiselt veidi rohkem lapsi kui üksikute arvates.

Tabel 6. Laste arv peres (keskmised tulemused)

	Mitu last võiks Eesti peres olla?	Mitu last peaks tingimata olema?	Mitut last soovitakse endale?
Mehed	2,59	1,90	2,16
Naised	2,59	1,92	2,32*
Maa	2,73*	1,96	2,47*
Linn	2,49	1,88	2,09
Lastega	2,66*	1,96	2,54*
Lasteta	2,50	1,85	1,89
Akadeemilise kõrgharidusega	2,60	1,88	2,28
Põhi-, kesk- või rakenduskõrgharidusega	2,59	1,92	2,23
Püsisvas paarisuhtes	2,63*	1,95	2,45*
Vallalised, lahutatud, lesed	2,53	1,85	1,90
Kõik	2,59	1,91	2,24

* Erinevus statistiliselt oluline, $p < 0.05$

Need, kellel lapsi ei ole, arvavad keskmiselt, et peres võiks olla 2,50 last, lapsevanemate arvates võiks see arv olla keskmiselt 2,66. Vastates küsimusele, mitu last peaks tingimata olema, on keskmised tulemused vastavalt 1,86 ja 1,95. Ligilähedaselt sama tulemus saadi ka 1999. aastal. Kõige suurem erinevus ilmnis 1999. aastal aga lasteta ja lapsi omavate noorte vahel selles osas, kui palju lapsi soovitakse oma perre. Kui lasteta noored soovisid endale keskmiselt 2,15 last, siis lapsevanematest noored soovivad keskmiselt 2,57 last. 2008. aastal on erinevus lapsevanemate ja lasteta isikute vahel veelgi suurenenud: kui lapsi veel pole, soovitakse endale keskmiselt 1,89 last, lastega peredes aga soovitakse endale keskmiselt 2,54 last. Seega – need noored, kellel juba on lapsed, soovivad enda peresse tunduvalt rohkem lapsi kui need, kellel lapsi ei ole (vt Joonis 1).

Haridus perre soovitavate laste arvu üldiselt ei mõjuta. Enda perre soovitava laste arvu poolest ei erine kõrgharidusega vastajad teistest, samuti puuduvad erinevused selle osas, millist laste arvu peetakse sobivaks või minimaalselt vajalikuks Eesti peres.

Kõige vähem lapsi (keskmiselt 1,9) soovivad endale need, kellel puudub sissetulek; kõige rohkem lapsi perre (keskmiselt 2,7) soovivad saada isikud, kelle leibkonna sissetulek kuus ühe pereliikme kohta on kuni 3500 krooni kuus (vt Tabel 7). Nimetatud sissetulekutegruppi kuulub keskmisest rohkem maa- ja väikelinnade ning alevike elanikke (kes üldiselt soovivad Eesti keskmisest rohkem lapsi) ning keskmisest märkimisväärselt vähem pealinna ning maakonnakeskuste elanikke.

Tabel 7. Perre soovitav laste arv erineva sissetulekuga vastajate arvates

Sissetulek ühe pereliikme kohta	Mitu last võiks Eesti peres olla?			Mitu last peaks tingimata olema?			Mitut last soovitakse endale?		
	mehed	Naised	kõik	mehed	naised	kõik	mehed	naised	kõik
Pole	2,51	2,53	2,52	1,89	1,78	1,84	1,79	2,07	1,91
Kuni 3500	2,83	2,81	2,82	2,14	2,02	2,06	2,68	2,76	2,73
3501-5000	2,59	2,56	2,58	1,99	2,07	2,03	2,30	2,19	2,24
5001-8500	2,60	2,43	2,51	1,87	1,87	1,87	1,93	2,16	2,05
Üle 8500	2,53	2,55	2,54	1,77	1,78	1,77	2,21	2,21	2,21

Võib eeldada, et lapsepõlvkodus kogetu (majanduslik olukord, inimsuhted) mõjutavad seda, kui palju täiskasvanuna endale lapsi saada soovitakse. Selgus aga, et täiskasvanuna endale soovitavat laste arvu ei mõjuta isiku lapsepõlvkodus olnud inimsuhete kvaliteet ega ka rahaline olukord. Tuleb aga märkida, et nendel, kelle vanematekodus ei olnud võimalik kultuurile ja harrastustele raha kulutada, on käesolevaks ajaks rohkem lapsi kui teistel, kellel oli võimalik nimetatud valdkondadele raha kulutada (keskmiselt vastavalt 1,7 ja 0,9 last).

Üheks demograafilist käitumist mõjutavaks teguriks on väärtushinnangud. Ankeedis esitatud erinevad väärtushinnangud grupeeriti peateldede meetodil varimaks-pööramisega faktoranalüüsi kasutades ning saadi neli faktorit, milleks olid Pere ja kodu, Eneseteostus, suhtlemine ja hobid, Erialane ja materiaalne edukus ning Ühiskondlik aktiivsus. Nimetatud faktorite alusel viidi läbi klasteranalüüs, mille tulemusena saadi järgmised klastrid:

- 1) edukusele orienteeritud;
- 2) perekesksed;
- 3) eneseteostusele ja edukusele orienteeritud;
- 4) ühiskondlikult aktiivsed.

Soovitud laste arv ei sõltu väärtushinnangutest. Keskmiselt 2,4 last soovivad oma perre perekesksed inimesed, kuid ka edukusele orienteeritud soovivad ligikaudu sama palju lapsi saada (keskmiselt 2,3). Veidi vähem (keskmiselt 2,1 last) soovivad saada eneseteostusele ja

edukusele orienteeritud inimesed. Erinevused eelnimetatud kolme grupi vahel pole siiski statistiliselt olulised. Ühiskondlikult aktiivsete klaster jäeti edasisest analüüsist välja, kuna oli liiga väikesearvuline.

MIKS SÜNNIB EESTIS VÄHE LAPSI

Kokkuvõtvalt: eestimaalaste vähese sündimuse taga nähakse eelkõige materiaalseid põhjusi: ressursside nappust laste kasvatamiseks ja liialt väikest riigipoolset toetust. Lisaks tuuakse välja muutunud väärtushoiakud, mis ei soosi perele keskendumist. Lastetud toovad teistest sagedamini välja just väärtustega seotud põhjused. Paljulapselised näevad vähese sündivuse taga teistest sagedamini riigitoetuste ebapiisavust.

Vaadates inimeste vabas vormis antud arvamusi, miks Eestis sünnib vähe lapsi, on vastajate arvamused väga üksmeelsed. Ülekaalukas osa ehk 70% vastustest võiks koondada üldnimetaja „materiaalsed mured ja ebakindlus tuleviku suhtes“ alla. Viiendik näeb madala sündivuse põhjustena eelkõige muutunud väärtushoiakuid, soovi teha karjääri ja kindlustada materiaalne heaolu. Vaid veidi alla kümnendiku näeb põhjusi mujal: kas partneri puudumine, külm kliima või ei arvagi, et Eestis vähe lapsi sünniks.

Suure üldistusena võib öelda, et 90% vastanute arvates on *raha* süüdi madalas sündivuses. Suurem osa näeb seost sedapidi, et rahaliste vahendite nappus takistab laste sündi ja väiksem osa näevad põhjuslikku seost vastupidi, leides, et just nimelt karjääri ja materiaalsete väärtustele keskendumise tõttu jääb lastesaamine tahaplaanile.

Need, kes arvavad, et laste sünd jääb ebakindluse ja vahendite nappuse taha, toonitavad eelkõige seda, et inimestel pole rahalisi vahendeid laste kasvatamiseks või nad pelgavad majanduslikku ebakindlust (37% kõigist). Väiksem, kuid piisavalt suur osa toob lisaks välja ka piisava riigipoolse toe puudumise, probleemid lastehoiuga (20% kõigist). Kümnendik toob välja, et lapsi ei julgeta tahta, kuna puudub üldine kindlus tuleviku suhtes. Väljavõttena paar vastanute kommentaari:

„Inimesed ei tunne ennast turvaliselt. Maal elades on palju probleeme.“ (5 lapsega abielus naine maalt, eestlane)

„Puudub kindlustunne tuleviku suhtes“ (2 lapsega abielus naine suuremast linnast, venelane)

„Last ei ole võimalik kasvatada 300 kroonise lastetoetusega, lisaks ei saa last kuhugi peale emapalga lõppemist panna, sest linna lasteaedades on suured järjekorrad ja eralasteaias maksab koht 5000-6000 krooni kuus, näiteks mina ise sain palka 4500 ringis“ (1 lapsega abielus naine Tallinnast, venelane)

„Aga mis edasi saab, kui emapalk otsas ja lasteaiakohta pole, aga tööle peab minema, sest süüa tahavad ju kõik. Tänapäeval on väga ebakindel see elu, iial ei tea millal nad emapalga ära võtavad ja toetusi vähendavad.“ (3 lapsega abielus naine Tallinnast, vanematelt ega teistelt tuttavatelt lapsehoidmisel abi ei saa, eestlane)

Kui räägitakse noorte tööst ja karjäärist, kel pole veel lapsi, tuuakse põhjuseks eelkõige muutunud väärtused, mitte niivõrd konkreetsed probleemid pere- ja tööelu ühildamisel.

Inimesed on rohkem pühendunud iseenesele, materiaalsele kindlustusele. Inimesed saavad aru, et lapse sünniga kaasneb vahetus. Tänapäeval pole perekond enam nii oluline, inimesed võivad ka üksikuks jääda, üksikuna läbi lüüa. (2 lapsega üksik naine alevikust, eestlane)

Egoistlikel põhjustel. Laps segab õppimist, karjääri tegemist, mammona kogumast. Raha peetakse kõige olulisemaks, suhetest loobutakse väga kergekäeliselt ja see tähendab palju üksikvanemaid. (1 lapsega üksikema Tallinnast, kõrge sissetulek leibkonna liikme kohta, eestlane)

Vanemad on hõivatud, et karjääri teha, nad teevad ületunde ja ei ole aega tegeleda lastega (vene rahvusest abielus mees, 1 laps, elab linnas, sissetulekut ei avalda)

Erinevaid põhjusi, miks sünnib Eestis vähe lapsi, näevad need, kel on lapsed ja kel ei ole. Kuigi ka lastetute arvates on suureks takistuseks materiaalne ebakindlus ja rahaliste vahendite nappus, on nende hulgas enam neid, kes näevad vähese sündivuse taga ka muutunud väärtusi. Kolme ja enama lapsega vanemad tunnetavalt teravamalt riigipoolse toe vähesust ja rahalist ebakindlust. Mõnevõrra üllatuslikult on vanusgrupiti inimeste arvamused sellest, miks Eestis sünnib vähe lapsi, väga sarnased. Mehed näevad pisut sagedamini madala sündivuse põhjusena muutunud väärtushoiakuid ja naised perede halba majanduslikku olukorda. Sarnaselt varasematele uuringutele, tajuvad just teiste rahvuste esindajad suuremat üldist

ebakindlust tuleviku suhtes. Venelased ja teised vähemusrahvuste esindajad toovad välja eestlastest sagedamini riigipoolse abi olulisuse lastega peredele, nähes selles võimalust tõsta sündimust.

LASTE SAAMIST TAKISTAVAD TEGURID

Kokkuvõte. Peamised põhjused, miks laste saamist edasi lükatakse, on majanduslikku laadi (liiga väike riigipoolne materiaalne toetus, liiga suured finantskohustused, pole sobivaid elamistingimusi) või seotud sooviga enne lapse saamist enesearendamisele pühenduda. Naised tajuvad meestest sagedamini töö- ja pereelu ühildamise kaasnevaid raskusi. Esmakordselt emaks või isaks saamist lükatakse edasi ka põhjustel, et ei tunta end lapse saamiseks piisavalt küpsena: pole veel sobivat partnerit ega sobivaid elamistingimusi, lastega seotud vastutuse kandmise asemel soovitakse meelsamini enesearendamisele pühenduda.

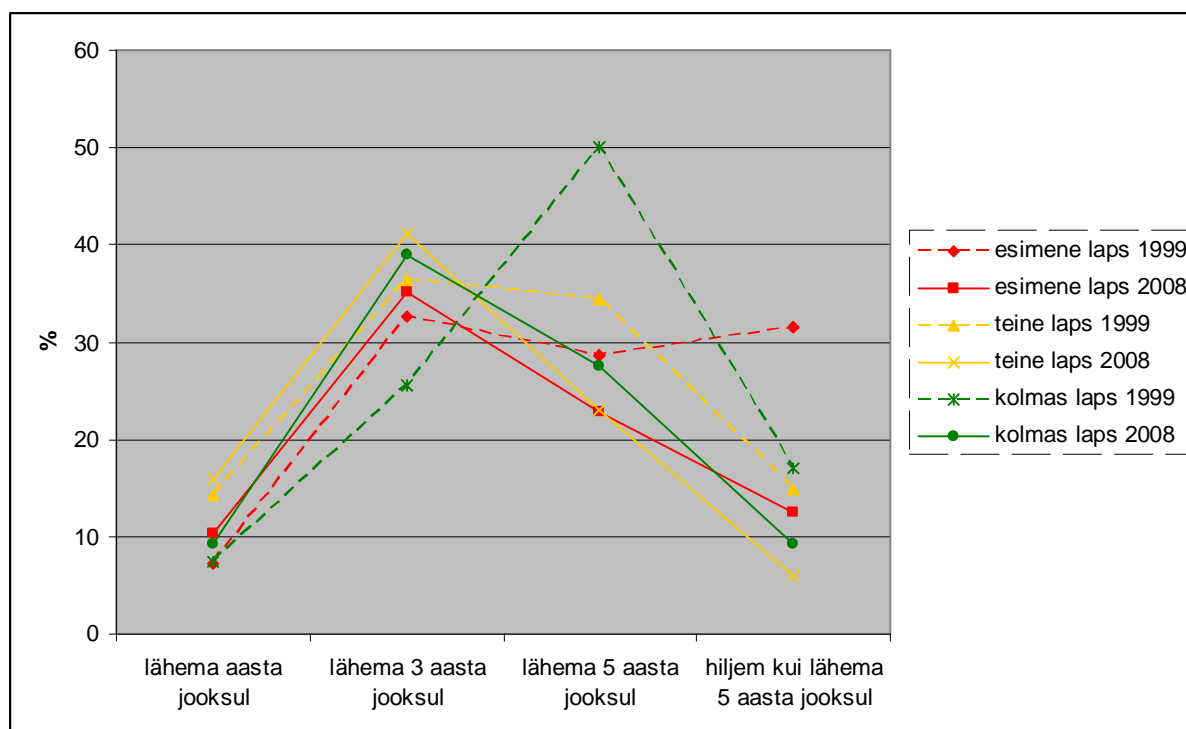
Veidi üle poole 20-40-aastastest Eesti elanikest kavatses kindlasti veel lapsi saada ning vaid iga viies on otsustanud, et ta ei soovi endale enam lapsi. Neist, kes lapsi saada soovivad, tahaks ligikaudu iga kolmas lapse saada lähema aasta-kahe jooksul (aasta jooksul 10,4% ja kahe aasta jooksul 19,7%) ning iga seitsmes (13,6%) kahe-kolme aasta jooksul. Ülejäänud soovivad küll lapsi, kuid lükkavad nende saamise edasi veidi kaugemasse tulevikku: lähema nelja-viie aasta jooksul soovib lapsi saada 23,9% ja hiljem kui lähema viie aasta jooksul 10,1% 20-40-aastastest. Iga kuues polnud mõelnud, millal ta soovib lapsi saada.

1999. aastal soovis lähema aasta jooksul lapsi saada kümnendik (10%), lähema kolme ja lähema viie aasta jooksul mõlemal juhul ligikaudu kolmandik (vastavalt 32% ja 33%) ning enam kui lähema viie aasta jooksul ligikaudu neljandik (26%) 20-35-aastastest.

Tabel 9. Pereplaanid 1999. ja 2008. aastal

	% kõigist vastanutest				% vastanutest, kes kavatsesid veel lapsi saada			
	Ei plaani (rohkem) lapsi		Plaanivad kindlasti veel lapsi		Soovivad last 3 a jooksul		Soovivad, kuid kaugemas tulevikus	
	1999	2008	1999	2008	1999	2008	1999	2008
Lastetud	2,7	5,1	79,5	78,5	39,3	46,4	60,7	53,6
1-lapsega	12,5	14	41,3	55,2	48,6	55,2	51,4	44,8
2-lapsega	46,7	39,4	12,7	25,1	33,0	45,3	67,0	54,7

Nii 1999. kui ka 2008. aastal lükatakse edasi pigem esimese ja kolmanda kui teise lapse saamist. (vt joonis 2). Nendest lastetutest, kes soovivad lapsi saada, loodab peaaegu kolmandik selle juhtuvat lähema kahe aasta jooksul (45,6% lähima kolme aasta jooksul) (Vt Tabel 9). Võrreldes 1999. aastaga on suurenenud nende lastetute hulk, kes ei plaanigi lapsi (2%-lt 5%-le). Nii 2008. aastal kui ka kümme aastat tagasi valitses olukord, et kui peres juba oli üks laps, soovitakse sinna suhteliselt ruttu ka teist last. Ligi pooled ühe lapsega vanematest loodavad saada teise lapse lähema kahe aasta jooksul ning kokku 57,1% juhtudest soovitakse teine laps saada lähima kolme aasta jooksul. Kõige sagedamini soovitaksegi Eestis oma perre kaht last. Võrreldes 1999. aastaga plaanitakse kahelapselistes peredes 2008. aastal märksa sagedamini oma perre kolmandat last ja soovitakse oma plaane ka kiiremini ellu viia. Tervelt veerand kahelapselistest peredest sooviks juurdekasvu, 1999. aastal julges nii plaanida vaid 13%. Lisaks viitavad andmed, et kolmanda lapse saamine ei ole lihtsalt kaugesse tulevikku suunatud soovunelm, vaid tegelik kavatsus, kuna ligikaudu iga kolmas kolmanda lapse soovija on arvamusel, et see võiks juhtuda lähema kahe aasta jooksul ning aasta võrra pikema aja jooksul soovivad kolmandat last saada pooled.

Joonis 2. Millal soovitakse (veel) lapsi saada.

Miks lükatakse laste saamist edasi?

Laste saamise edasilükkamise põhjusi analüüsid kasutati vaid nende vastajate andmeid, kes olid esimese või järgmise lapse saamise on enam kui 3 aastaks edasi lükanud. Üldiselt lükatakse laste saamist edasi majanduslikku laadi põhjustel (liiga väike riigipoolne toetus, liiga suured finantskohustused, pole sobivaid elamistingimusi), sobiva partneri puudumise või nooruse tõttu (soovitakse enda arendamisele pühenduda, tuntakse end laste saamiseks liiga noorena (vt tabel 10)). 1999. aastal oli olukord üldjoontes sarnane praegusega. Peamiste põhjustena, miks lastesaamist edasi lükati, nimetati liiga väikest riigipoolset toetust, aga ka sobivate elamistingimuste puudumist ning seda, et rahaliselt ei ole võimalik lapsi kasvatada. Võrreldes 1999. aastaga on märkimisväärselt olulisemale kohale lapsesaamise edasilükkamise põhjuste seas kerkinud soov esmalt enda arendamisele pühenduda (1999. a oluline põhjus 16%, 2008. a 43% arvates). Tulemust mõjutab kindlasti küsimuse sõnastus: 1999. a esitatud väide oli mõnevõrra negatiivsema varjundiga – „Lapsed takistavad minu arengut“ – võrreldes 2008. a esitatud neutraalsema väitega - „Soovin hetkel enda arendamisele pühenduda.“ Teine suur erinevus puudutab laenukoormust ja finantskohustusi. Kui 1999. aastal oli eluasemelaen vaatlusaluses vanusegrupis igal kümnel, siis nüüd on see juba igal kolmandal. Suurenenud laenukoormused peegelduvad ka vastanute arvamustest, liiga suured finantskohustused osutusid üheks olulisemaks laste saamise edasilükkamise põhjuseks 2008. aastal (42 % vastajate arvates).

Meeste ja naiste hinnangud laste saamise edasilükkamisele on mõneti erinevad. Näiteks hindavad naised liiga väikest riigipoolset materiaalselt toetust peapõhjuseks, miks nad laste saamist edasi lükkavad. Meestel jääb nimetatud põhjus olulisuselt viiendaks. Naistele on võrreldes meestega olulisemateks lapsesaamise edasilükkamise põhjusteks liiga väikese riigipoolse materiaalse toetuse kõrval veel teisedki majandusliku toimetuleku ning töö- ja pereelu ühildamisega seotud põhjused: rahaliselt pole võimalik lapsi kasvatada, ükski jäädes ei suudaks (rohkem) lapsi kasvatada, veel ühe lapse saamine halvendaks olemasoleva lapse materiaalselt heaolu, raske ühendada töötamist ja laste kasvatamist, olemasoleva lapse (laste) jaoks jääks liiga vähe aega, lapsed piiravad ametialast tegevust, karjääri, lastehoiu võimalused on ebapiisavad ning väikeste laste vanemaid koheldakse töökohal halvasti. Mehed peavad kaheks kõige olulisemaks põhjuseks, miks nad lapse saamist rohkem kui kolmeks aastat edasi lükkavad, sobivate elamistingimuste või sobiva partneri puudumist. Samas jäävad naiste arvates need põhjused olulisuselt vastavalt seitsmendale ja kolmeteistkümnendale kohale.

Lisaks nimetatutele kallutavad mehi laste saamist edasi lükkama nooruse ja ebaküpsusega ning väljaspool kodu olevatele asjadele pühendumisega seotud põhjused: olen (liiga) noor ja laste saamisega pole kiiret, poleks aega lapse eest hoolitsemiseks, ei soovi veel lastega seotud vastutust kanda. Eelkirjeldatuga sarnane oli pilt ka 1999. aastal, mil mehed pidasid laste sünni edasilükkamise põhjusteks nooruse ja ebaküpsusega seotuid, naistel seevastu olid meestest sagedamini laste saamise edasilükkamise põhjusteks majandusliku toimetuleku ning töö- ja pereelu ühildamisega seotud põhjused.

Tabel 10. Lapse saamist enam kui 3 aastaks edasi lükkamise põhjuste olulisus. (% vastanutest, kes on laste saamise enam kui kolmeks aastaks edasi lükanud)*

	2008. a						1999. a
	Mehed	Naised	1. laps	2. laps	3. laps	Kokku	Kokku
Mure majandusliku toimetuleku pärast							
Liiga väike riigipoolne materiaalne toetus	37,7	57,9	42,0	48,8	58,7	47,1	74
Liiga suured finantskohustused	36,6	48,0	41,7	38,0	43,5	41,9	
Mul/meil ei ole sobivaid elamistingimusi	47,4	35,5	50,5	32,9	26,1	41,9	61
Mina/meie ei suudaks tagada lastele head haridust	35,1	35,8	36,2	39,2	24,4	35,4	51
Ei suudaks tagada lastele vajalikke arengutingimusi	29,7	27,5	32,8	28,8	17,4	28,7	53
Mul/meil ei ole rahaliselt võimalik lapsi kasvatada	26,3	38,6	33,5	25,3	35,6	32,0	58
Üksi jäädes ei suudaks(rohkemaid) lapsi kasvatada	17,6	35,5	19,7	31,6	34,8	25,9	
Veel ühe lapse saamine halvendaks olemasoleva lapse materiaalsel heaolu	10,9	28,3	6,4	35,4	42,2	19,0	
Töö ja pereelu ühildamise raskused							
Lastehoiu võimalused on praegu ebapiisavad	28,6	41,2	29,3	39,2	42,2	34,5	
Raske ühendada töötamist ja laste kasvatamist	15,9	34,6	22,8	25,6	28,9	24,6	
Olemasolevate laste jaoks jääks liiga vähe aega	12,6	25,0	8,0	27,8	37,8	18,3	
Lapsed piiravad ametialast tegevust, karjääri	10,9	23,7	18,1	11,4	22,2	16,9	23
Väikeste laste vanemaid koheldakse töökohal halvasti	3,4	12,4	5,3	10,1	11,1	7,6	27
Tööandja poolsed takistused	2,9	3,9	1,6	6,3	4,4	3,4	16

	2008. a						1999. a
	Mehed	Naised	1. laps	2. laps	3. laps	Kokku	Kokku
Enesearendamine ja eneseteostus							
Soovin hetkel enda arendamisele pühenduda	40,2	46,7	54,3	21,5	37,0	43,3	
Olen (liiga) noor ja laste saamisega ei ole kiiret	45,5	36,8	58,3	21,8	13,3	41,5	41
Soovin esmalt õpingud lõpetada	29,1	36,4	46,0	12,7	11,4	32,5	45
Ei soovi veel lastega seotud vastutust kanda	36,8	27,0	51,9	9,0	2,2	32,2	42
Lapsesaamine piiraks minu vabadust	29,1	28,5	35,8	17,9	26,7	28,8	
Poleks aega lapse eest hoolitsemiseks	30,1	24,3	40,1	12,5	8,7	27,4	46
Ei soovi hetkel töötamist katkestada	13,1	21,1	19,8	8,9	15,6	16,8	
Väikese lapse eest hoolitsemine on füüsiliselt liiga kurnav	14,4	18,4	18,2	15,2	17,8	16,3	
Soovime partneriga mõnda aega ka teineteise jaoks elada	28,0	34,2	31,9	22,8	35,6	30,9	39
Mina soovin last, aga partner ei soovi praegu	16,6	13,8	15,4	13,9	17,8	15,3	50
Muud põhjused							
Mul ei ole sobivat partnerit	49,4	36,8	60,1	22,8	17,8	43,6	51
Paljulapselisse peresse ei suhtuta ühiskonnas hästi	11,4	12,5	9,6	15,2	13,0	11,9	
Mina/meie ei soovi lapsi tervislikel põhjustel (1999 a.: ei soovi või ei saa)	3,4	5,3	2,7	1,3	2,2	4,3	17
Ei soovi lähedast suhet vastassoost inimesega	3,4	5,2	4,3	5,1	4,4	4,3	9
Partnerile ei meeldi lapsed	1,7	2,6	1,6	1,3	2,2	2,1	
Maailm on ülerahvastatud	1,1	2,0	2,7	1,3	2,2	1,5	
Mulle ei meeldi lapsed	,6	2,0	1,6	0	2,2	1,2	

* Tumedaga märgitud iga alarühma 5 olulisemat põhjust.

Esmakordselt emaks või isaks saamist lükatakse edasi teistel põhjustel, kui järgnevate laste saamist. Siin on esikohal **noorusega seotud põhjused** – veel pole sobivat partnerit ega sobivaid elamistingimusi, lastega seotud vastutuse kandmise asemel soovitakse meelsamini pühenduda enesearendamisele ning tuntakse, et laste saamisega pole veel kiiret.

Teise ning järgnevate laste puhul mõjuvad tugevamini **majandusliku toimetulekuga seotud põhjused** (vt Tabel 10): liiga väike riigipoolne toetus, liiga suured finantskohustused, veel ühe lapse saamine halvendaks olemasoleva lapse materiaalsel heaolu. Osatakse karta **ebapiisavaid lastehoiu võimalusi** – see on veel üks peapõhjusti, miks teise ja järgnevate laste saamist edasi lükatakse. Pere teiste laste ning kolmandate või järgmiste laste saamise

edasilükkamise põhjustes on ka erinevusi. Ühe lapsega vanemad muretsevad kõige sagedamini selle pärast, et nad ei suudaks tagada lastele head haridust ning lükkavad seetõttu teise lapse saamise edasi kaugemasse tulevikku. Kahe ja enamate laste vanematel on üheks viiest kõige levinumast põhjustest, miks järgmise lapse saamist edasi soovitakse lükata see, et nad ei taha tekitada olukorda, kus olemasolevate laste jaoks jääks liiga vähe aega. Kolmandat ja enamaid last lükatakse edasi riigipoolse toetuse väiksuse tõttu. Lisaks tulevad peale kahe lapse sündi, mis on meie ühiskonnas valdavaks normatiiviks, päevakorradele isiklikud soovid: pühenduda enesearendusele, erialasele tegevusele ning partnerile. Seetõttu lükkavad pooled kahelapseliste perede vanemad kolmanda lapse sündi kaugemasse tulevikku.

2008. aastal on paljud lapse sünni edasi lükkamise põhjused muutunud vähemoluliseks (Tabel 10) võrreldes 1999. aastaga. Vaid noorust nimetab olulise põhjusena, miks lähiaastatel veel lapsi saada ei soovita, jätkuvalt 41% 20-40-aastastest. 1999. aastal olid esimese lapse saamise edasilükkamisel olulisemateks põhjusteks halvad elamistingimused ning rida vastajate noorusega seotud põhjusi: soov lõpetada õpingud, elada partneriga teineteise jaoks, suhelda sõpradega (mida laps piiraks), partneri puudumine, soovimatus lapsega seotud vastutust kanda ja ajapuudus. Teise või järgnevate laste sünni edasilükkamise peamised põhjusena ilmnis liiga väike riigi- ja ühiskonnapoolne toetus.

Tabelis 10 on esitatud loetelu paljudest võimalikest põhjustest, miks laste saamist edasi lükatakse. Mitmed loetletud üksikpõhjustest on omakorda seotud üldisemate põhjustega, mille leidmiseks kasutati faktoranalüüsi. Saadi 5 faktorit, mis olid järgmised:

- 1) **majanduslikud raskused** (ei suudaks tagada lapsele vajalikke arengutingimusi ega head haridust, pole rahaliselt võimalik lapsi kasvatada, liiga suured finantskohustused, veel ühe lapse saamine halvendaks olemasoleva lapse materiaalsel olukorda, sobivate elamistingimuste puudumine, liiga väike riigipoolne materiaalne toetus, paljulapselistesse peredesse ei suhtuta ühiskonnas hästi, ebapiisavad lastehoiu võimalused),
- 2) **noorus ja ebaküpsus** (ei soovi veel lastega seotud vastutust kanda, liiga noor, soov esmalt õpingud lõpetada, soovitakse hetkel enda arendamisele pühenduda, poleks aega lapse eest hoolitsemiseks, lastesaamine piiraks vabadust, pole sobivat partnerit, väikese lapse eest hoolitsemine on füüsiliselt liiga kurnav),
- 3) **raskused töö- ja pereelu ühildamisel** (raske ühendada töötamist ja laste kasvatamist, lapsed piiravad ametialast tegevust, karjääri, ei soovita hetkel töötamist katkestada, soovitakse partneriga mõnda aega ka teineteise jaoks elada, ebapiisavad lastehoiu

võimalused, sobiv partner olemas, liiga väike riigipoolne materiaalne toetus, soovitakse hetkel enda arendamisele pühenduda, olemasolevatele lastele jääks liiga vähe aega),

- 4) **välise toetuse puudumine** (väikeste laste vanemaid koheldakse töökohal halvasti, tööandja poolsed takistused, soovitakse last, kuid partner ei soovi praegu, lapsi ei soovita tervislikel põhjustel, üksi jäädes ei suudaks rohkemaid lapsi kasvatada, paljulapselisse peresse ei suhtuta ühiskonnas hästi, ei soovita lähedast suhet vastassoost isikuga),
- 5) **vastumeelsus pere loomise ja laste saamise suhtes** (partnerile ei meeldi lapsed, isikule endale ei meeldi lapsed, ei soovita lähedast suhet vastassoost isikuga, ei soovita hetkel töötamist katkestada).

Sarnane analüüs viidi läbi 1999. aastal. Selgub, et majanduslikud raskused ning noorusest ja ebaküpsusest tingitud põhjused mõjutavad laste saamise edasilükkamist 2008. aastal samuti nagu 1999. aastalgi. Majandusliku toimetuleku raskused mõjutavad tugevamini väiksema sissetulekuga inimesi ja peresid.

Kui 1999. aastal oli rõhuasetus eneseteostusel väljaspool kodu, siis töö- ja pereelu ühildamisega seotud probleemid ilmsid selgemalt 2008. aastal. Märksõnaks võiks siin olla piiratud aeg, mida tuleb jagada töö, enesearenduse ja olemasolevate pereliikmete vahel. Lastehoiu võimaluste piiratus raskendab omakorda kõige eelloetletuga toime tulemist. Kui töö- ja pereelu ühildamine osutub keeruliseks, lükatakse järgmise lapse saamine kaugemasse tulevikku, ehkki last tegelikult soovitakse saada. Siinkirjeldatud probleemidering puudutab rohkem naisi kui mehi ning rohkem lapsevanemaid kui lasteta inimesi. Teistest enam tunnevad töö- ja pereelu ühildamisel raskusi need, kellel on akadeemiline kõrgharidus.

Neljas põhjuste grupp koondab endasse inimese enda poolt raskestimõjutatavad, võiks öelda isegi, et vääramatud põhjused nagu terviseprobleemid ja soovimatus vastassoost isikuga suhteid luua, partneri soovimatus (veel) lapsi saada, laste saamist mittesoosiv olukord töökohas. Siia lisandub tajutud ühiskonnapoolne halb suhtumine, mis 1999. aastal oli omaette teemadering.

Viiendas põhjuste grupis on rõhuasetus rohkem lastel, täpsemalt vastumeelsusel laste saamise suhtes.

Töö- ja pereelu ühildamisega seotud raskuste mõju laste saamise edasilükkamisele

Kui vaadata inimeste isiklike pereplaane, siis pisut üle poole (56%) 20-40. aastastest ei plaani lähima kolmeaasta jooksul lapsi saada. Neljandik neist, kes ei plaani lähiajal lapsi saada, leiab, et üheks oluliseks põhjuseks nende jaoks on raskused töö- ja pereelu ühendamisel. Iga kolmas nimetab lastehoiuvõimaluste nappuse olulise takistusena, miks nad ise lapse saamist edasilükkavad või last ei planeeri.

Töö- ja pereelu ühendamise raskused puudutavad ennekõike naisi ning lastega peresid. Naised tunnevad meestest kaks korda sagedamini, et töö ja pereelu ühildamine on neile raske (vt Tabel 10). Nii on naistel lapsesaamise edasilükkamise põhjuste seas olulisimad majandusliku toimetulekuga seotud tegurite kõrval mitmed töö- ja pereelu ühildamisega seotud põhjused nagu raskused töötamise ja laste kasvatamise ühendamisel, olemasoleva lapse (laste) jaoks jääks liiga vähe aega, lapsed piiravad ametialast tegevust, karjääri, lastehoiu võimalused on ebapiisavad ning väikeste laste vanemaid koheldakse töökohal halvasti. Mehed kogevad töö- ja pereelu ühildamisega seotud probleeme ligikaudu kaks korda harvemini kui naised. Tööandjate poolsete takistuste tõttu on lapse saamist edasi lükanud marginaalne osa vaatlusalusest vanusegrupist (ligikaudu iga kolmekümnes). Selles osas on olukord võrreldes 1999. aastaga, mil sama tegi iga kuues vastanu, märkimisväärselt paranenud. Samuti nähakse harvemini laste saamise takistusena väikeste laste vanemate halba kohtlemist töökohtades. . Viimatinimetatu on siiski igale kaheksandale lapse saamist edasilükkavale naisele üheks oluliseks põhjuseks teiste põhjuste seas.

Lapsevanematel on töö- ja pereelu ühildamine mõistetavalt raskem kui lastetutel inimestel. Mida rohkem on peres lapsi, seda enam mõjutavad töö- ja pereelu ühildamise raskused järgmise soovitud lapse saamist kaugemasse tulevikku lükkama ning nii võib juhtuda, et seda last ei saada mitte kunagi.

Ebapiisavad lastehoiuvõimalused⁷ on üheks oluliseks takistuseks töö- ja pereelu ühendamisel, mida teavad oma kogemustele tuginedes karta lapsevanemad, kuid ka lastetuid inimesi

⁷ Lisaanalüüs võiks toetuda ETU 2005 lisabloki andmetele. Seal võimalus vaadata kuivõrd olemasolev lastehoiukorraldus (nii munitsipaal- kui lähisuhetele tuginev) toetab töö- ja pereelu ühildamist ja millised on kitsaskohad. Samuti pakub võimalust mõõta nn. pehmet paindlikkust. Eestis, kus täis ajaga töötamine on valdav, on pere- ja tööelu ühildamise seisukohalt ülioluline analüüsida ka täistööaja paindlikkust – kuivõrd saadakse muuta tööaja algust ja lõppu ning võtta vabu päevi. Kuna Tööjõu-uuring kogu Euroopa Liidus tehtav rahvusvaheline uuring, võimaldab võrdlevat analüüsi.

kammitseb laste saamist planeerides teadmine lastehoiukohtade nappusest. Iga perre lisanduva lapsega kaasneb nende inimeste hulga suurenemine, kellel pole kindlust lapsele päevahoiukoha leidmise osas ning kes seetõttu lükkavad lapse saamist edasi.

KULUTUSED LASTELE

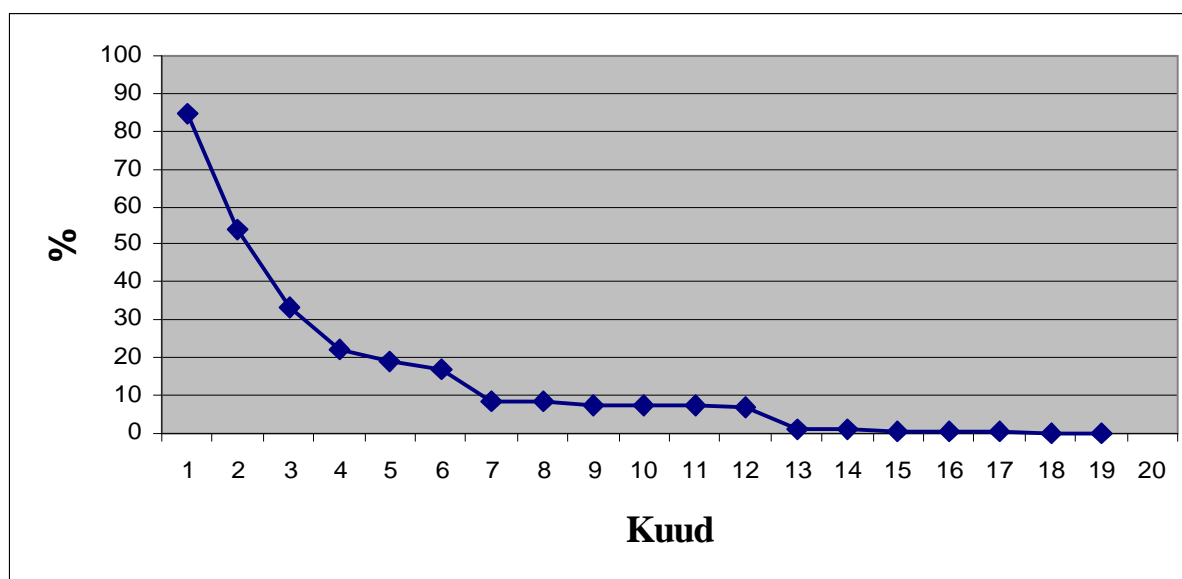
Vastajatel paluti hinnata, kui palju kulub peres lastele (toit, riided, huvialaringid jne), see tähendab, kui palju kuluks vähem raha, kui lapsi poleks. Taustana peaks meeles pidama, et keskmiselt on 20-40 aastase naise kohta 1,7 last, ühe mehe kohta 1,3; lapsed on peaaegu 60% vanusgrupist. Veerand lastega vastajatest kulutab otseselt lastele keskmiselt kuni 2000 krooni kuus, veerand 2000 kuni 3000 krooni kuus, veerand 3000 kuni 5000 krooni ja ülejäänud üle 5000 krooni kuus. Kui peres sirgub üks laps, kulutatakse keskmiselt 2700 krooni, järgmisele lapsega tõusevad kulutused keskmiselt 77% ehk 4700 kroonini kuus, kolmelapselised pered kulutavad keskmiselt lastele sama palju kui kahelapselised. Kuna just kolme lapsega perede sissetulek ühe pereliikme kohta langeb järsult, siis pole neil lihtsalt võimalik rohkem kulutada. Kulutused sõltuvad oluliselt lapse vanusest: ootuspäraselt kulub väikelastele keskmiselt märksa vähem.

PEREDE TUGIVÕRGUSTIK

Kokkuvõtvalt, tulemused viitavad, et sotsiaalsed sidemed on meie ühiskonnas nõrgenenud viimase kümne aasta jooksul. 20-40. aastased usuvad märksa harvem, kui sama vanusgrupp kümme aastat tagasi, et nad saaksid enda tutvusringkonnast majanduslikku või siis lastehoiu alast abi. Kahjuks pole suurematel peredel tugevamat tugivõrgustikku, pigem vastupidi. Kahe ja enama lapsega pered saavad lastetutest ja ühe lapsega peredest harvemini loota vajadusel oma vanemate rahalisele või lapsehoidmise alasele abile. Nõrgenevad sotsiaalsed sidemed on suureks ohumärgiks situatsioonis, kus majandus jaheneb, töötusriskid suurenevad ja ligi pooltel peredel pole mitte mingeid ressursse, et jätkata peale töökaotust sama elukorraldust.

Suure osa inimese turvatundest loob usaldus ümbritsevate inimeste vastu, usk, et vajadusel saadakse abi. Eriti oluline on see lastega peredele, mis on palju haavatavamad võimalikele riskidele. Kui väheneb sissetulek või kaotatakse töö, siis ei kannata seetõttu vaid enda heaolu, vaid kogu pere oma. Kuivõrd kindlustatud on noored pered Eestis? Võrreldes 1999. aastaga on finantskohustused oluliselt kasvanud: kümme aastat tagasi oli eluasemelaen vaid kümnendikul, nüüd igal kolmandal. Kahe ja enama lastega peredel on eluasemelaen 43%-l. Lisaks on väga paljudel (56%) leibkondadel muud laenumaksed.

Joonis 2. Kui kaua saaksite jätkata töökaotuse korral sama elustiili raha laenamata, % vastanutest, aeg mõõdetuna kuudes

Saamaks aimu inimeste majanduslikust kindlusest, küsisime, et „juhul kui homme kaotaksite töö, kui kaua peaksite vastu sama elustiili juures, ilma et peaks raha laenama“? Ligi pooled peaks laenama raha juba ühe kuu möödudes või varemgi. Veidi vähem kui kümnendik peaks vastu rohkem kui pool aastat praeguste tagavaradega (vt. Joonis 2). Samas oleks hädavajalik omada elementaarset tagavara, et töökaotusel senine elustiil kokku ei variseks ja oleks võimalik investeerida lisaks ka tööotsingutesse.

Kuivõrd saadaks vajadusel rahalist abi lähikondsetelt? Kõige rohkem usutakse, et vajadusel aitavad vanemad, 70%-i 20-40. aastastest (vt Tabel 11). Samas on võrreldes kümne aasta taguse ajaga vähenenud oluliselt nende hulk, kes saaksid loota lähikondsete rahalisele abile. Kui enne vaid seitse inimest sajast arvas, et vanemad ei saaks teda aidata, siis nüüd juba 23 inimest sajast. Väga drastiliselt on langenud võimalused saada abi sugulastelt ja sõpradelt, enne ei lootnud nende abile iga neljas-viies, siis nüüd ei saaks abi iga teine. Kuigi naabritelt lootsid laenu saada ka 1999. aastal vaid viiendik vastanutest, siis nüüd on see langenud veelgi üle kahe korra: vaid 8% usub, et naabrid laenaksid vajadusel raha. Mida rohkem lapsi, seda vähem rahalist abi on loota vanematelt. Samas suhtlevad paljulapselised (kolme ja enama lapsega) teistest enam naabritega, vähemalt saavad teistest sagedamini naabritelt vajadusel raha laenata.

TABEL 11. Tugivõrgustik, 1999. ja 2008. aastal, %

Aasta	Saaks vähemalt mingit abi		Ei saaks		Ei oska öelda/mul ei ole		Kokku	Muutus, kes ei saaks abi 2008-1999
	1999	2008	1999	2008	1999	2008		
<i>Kas on võimalik saada rahalist abi...</i>								
Vanematelt	82,7	70,1	7,0	23,3	10,3	6,6	100	16,3
Sugulastelt	64,5	38,1	25,1	51,8	10,5	10,1	100	26,7
Sõpradelt	66,7	42,9	22,2	48,3	11,1	8,8	100	26,1
Naabritelt	19,3	7,8	69,5	76,6	11,2	15,6	100	7,1
<i>Kas saaks vajadusel abi laste kasvatamisel või hoidmisel...</i>								
Vanematelt	75,1	81,3	3,1	9,9	21,7	8,8	100	6,8
Sugulastelt	59,0	56,5	18,8	33,4	22,1	10,0	100	15,6
Sõpradelt	60,4	52,8	16,4	35,7	23,3	11,5	100	19,3
Naabritelt	24,9	17,1	51,7	64,9	23,5	18,0	100	13,2

Pereplaneerimisel on väga oluline vajadusel saada abi lastehoidmisel või kasvatamisel. Kuigi olesolevate laste arvu sotsiaalsete sidemete tugevus ei mõjuta, julgevad rohkem kui kaht last endale soovida just need, kel vajadusel olemas lapsehoidmisel abikäed nii vanemate, sõprade kui sugulaste näol. Kusjuures soovitud laste arvu ei mõjuta võimalused saada rahalist abi. Ootuspäraselt loodetakse lastehoidmise probleemide lahendamisel kõige enam vanematele (vt Tabel 11). Üle poolte vastajatest saaksid vajadusel abi ka sugulastelt ja sõpradelt. Vaid 17% vastanutest suhtleb naabritega niivõrd tihedalt, et võiks vajadusel paluda nende abi. Kui võrrelda 2008. aasta andmeid 1999. aasta uuringu tulemustega, siis on oluliselt tõusnud nende osakaal, kes ei saaks abi lapsehoidmisel. Lastehoidmisel on kõige optimistlikumad lastetud ja ühe lapsega vastajad, kahe ja enama lapsega perede puhul usutakse märksa harvem vanemate abisse lapsehoidmisel. Maal ja väikestes kohtades suheldakse naabritega tihedamini, vähemalt usuvad nad teistest oluliselt sagedamini, et naabrid aitaksid neil vajadusel lapsi hoida.

OOTUSED RIIGIPOOLSELE ABILE JA TOETUSSÜSTEEMILE

Kokkuvõte. Olemasolevatest peretoetustest oldi kõige vähem rahul lapsetoetuse ja lapsehooldustasuga, enim oldi rahul lapse sünnitoetuse suurusega. Nimetatud toetusi pidasid vajalikuks kõik vastanud. Vajalikumateks toetusteks ja teenusteks peetakse veel lastele tasuta toidu võimaldamist koolis ja lasteaias, 1,5 aastat makstavat vanemahüvitist, tulumaksu soodustusi ning laste kindlustamist lasteaias kohaga, mille maksumus peredele osaliselt hüvitatakse.

Suhtumine väljastpoolt tulevasse abisse võib olla väga erinev, kaheks äärmuseks on arvamused, et ühiskonna kohuseks on peresid täielikult abistada või vastandina – et pered (ja inivid) peavad laste kasvatamisega täielikult ise toime tulema ning väline abi ja toetus pole üldse vajalikud.

2008. aastal on suurenenud nende osakaal, kes on seisukohal, et iga pere peab ise toime tulema oma laste kasvatamisega. Kui 1999. aastal oli nimetatud väitega nõustujaid 9%, siis 2008. aastal on 15%. Vähenenud on nende inimeste osakaal, kes ootavad, et ühiskond kindlustaks lastega peredele vähemalt keskmise toimetuleku. Samas oli 1999. aastal ja on 2008. aastal ligikaudu iga kümnes 20-40-aastane Eesti elanik seisukohal, et ühiskonna kohus on hoolitseda oma järelkasvu eest (vt Tabel 12).

Tabel 12. Kes peab kindlustama lastega perede toimetuleku?

Väide	Väitega nõus (%)	
	2008. a	1999. a
Iga pere peab ise toime tulema oma laste kasvatamisega	15	9
Laste kasvatamine on küll perekonna asi kuid ühiskond peab kindlustama nende perede minimaalse toimetuleku	35	31
Laste kasvatamine on küll perekonna asi kuid ühiskond peab kindlustama nende peredele vähemalt keskmise toimetuleku	40	50
Ühiskonna kohus on hoolitseda oma järelkasvu eest	11	10

Nagu nähtub eelnevast, on abi ja toetus peredele paljude arvates vajalik. Järgnevalt täpsemalt sellest, millist abi ja toetust pered enda hinnangul vajavad. Kõige olulisemaks peetakse võimalust saada lastele tasuta toitu nii koolis kui ka lasteaias (vt Tabel 13). Nimetatud kaks toetust on loetelus ka ainsad, mis otseselt laste heaolu tagamisele suunatud. Vajalikuks

peetakse ka teisi soodustusi: lasteaia maksumuse osalist hüvitamist, eluasemelaenu kustutamist ja oma kodu ostuks sooduslaenu saamise võimalust.

Tabel 13. Milliseid abi, teenuste ja toetuse liike peetakse vajalikuks (%).

	Kõik	Lasteta	Lastega
Soodustused lastega peredele			
Tasuta toit lastele lasteaias	97,9***	96,9	98,5
Tasuta toit lastele koolis	96,9	94,2	98,7
Tulumaksu soodustused laste pealt	92,8	88,2	95,9
Lasteaia maksumuse osaline hüvitamine	91,9	90,7	92,8
Eluasemelaenu 5% kustutamine lapse sündides	89,2	88,2	89,8
5% sooduslaen korteri/maja ostuks	86,3	86,1	86,4
Seoses lapse sünniga võimalus osta soodustingimustel maad	69,4	67,6	70,7
Lastehoid			
3-6 aastaste laste kindlustamine laste päevahoiu kohaga	92,2	87,3	95,8
2-3 aastaste laste kindlustamine laste päevahoiu kohaga	88,3	85,1	90,9
Sugulaste, tuttavate, naabrite praktiline abi, näiteks lapse hoidmisel	82,0	81,2	84,1
1-2 aastaste laste kindlustamine laste päevahoiu kohaga	74,4	72,8	75,8
Töö- ja pereelu ühildamine			
Eelisõigus valida tööaega/paindlik tööaeg	88,9	83,4	92,8
Võimalus töötada osaajaga, vastavalt ka väiksema palga eest	84,4	79,8	87,7
Puhkus imiku ja väikelapse eest hoolitsemiseks			
Võimalus emal olla lapsega kodus kuni lapse 1,5 aastaseks saamiseni	96,7	93,3	99,1
Võimalus isal olla lapsega kodus kuni lapse 1,5 aastaseks saamiseni	64,2	62,8	64,9
Ainult isadele mõeldud 3kuuline puhkus väikelaste hoidmiseks	60,0	59,8	60,3
Hüvitised			
Varasemast teenistusest sõltuv väikelapsega koju jäämise hüvitis (emapalk)	94,4	92,7	95,1
Kindla summa osas (näiteks 5000 krooni) lapsega koju jäämise hüvitis	87,1	84,2	89,2
Suuremad toetused kolmandatele (ja edasi) lastele kui esimesele ja teisele lapsele	81,7	80,0	83,0
Vanemate sissetulekust sõltuvad lapsetoetused	64,4	61,5	66,3
Koolitus			
Laste kasvatamise kohta loengud ja kursused	74,9	74,6	75,2

*** tumedamas kirjas on märgitud abi, teenuste ja toetuste liigid, mida pidas vajalikuks vähemalt 90% 20-40-aastastest Eesti elanikest

Olulise teemana kerkivad esile lastehoiuga seotud probleemid. Kolmveerand 20-40-aastastest peab vajalikuks 1-2-aastaste laste kindlustamist päevahoiu kohaga. See on lapse vanus, mil lõpeb vanemal vanemahüvitise saamise periood. Veidi vanemate, 2-3-aastaste laste ja lasteaiaaialiste (3-6-aastaste) laste puhul peetakse päevahoiu kohaga varustatust vajalikuks juba üheksal juhul kümnest.

Töö- ja pereelu ühildamise osas peetakse vajalikuks nii võimalus töötada osaajaga kui ka võimalus töötada paindliku tööajaga, kuid täiskoormusega. Eriti nähakse lastega perede poolt vajadust täisajaga töö suurema paindlikkuse järele.

Imiku ja väikelapse peamise hooldajana nähakse ema. Kui emale on vajalik lapsega 1,5 aastat kodus olemist võimaldada 97% (lapsevanematest 99%) arvates, siis isale peab sama asja võimaldamist vajalikuks vaid kaks kolmandikku 20-40-aastastest Eesti elanikest.

Hüvitiste puhul ilmneb, et vajalikuks peetakse mistahes hüvitisi. Nii ei leidunud ühtki vastajat, kes oleks lapsetoetuse, lapsehooldustasu, lapse ühekordse sünnitoetuse ja vanemahüvitise puhul seisukohal, et minimaalne võimalik summa võiks olla 0 krooni, st et toetust pole vaja.

Varasemast teenistusest sõltuvat väikelapsega koju jäämise hüvitist pidas vajalikuks 94% ja fikseeritud summas lapsega koju jäämise hüvitist 87%. Niisiis on kõige olulisem, et vanemahüvitiste süsteem säiliks, mille alusel seda arvutatakse, ei ole paljudel väljakujunenud seisukohta.

Vanemate sissetulekutest sõltuvate lapsetoetuste maksmine on vajalik kahe kolmandiku 20-40-aastaste arvates. Suuremaid toetusi pere kolmandatele lastele peab oluliseks 81% vaatlusalusest vanusegrupist ning suuri erinevusi lastetute, 1-, 2- ja 3-lapseliste perede arvamuste vahel ei ole.

Peretoetused peaksid praegustest suuremad olema enamuse 20-40-aastaste arvates. Hinnates, milline peaks olema ühe või teise toetuse minimaalne summa, anti kaudselt hinnang ka praegusele toetuste tasemele. Kõige vähem ollakse rahul lapsetoetuse ja lapsehooldustasuga, mis on piisav 3% arvates. Ka 1999. aastal oldi kõige vähem rahul lapsetoetuse suurusega (2%). Lapsehooldustasuga oldi 1999. aastal rohkem rahul, see oli piisav 18% arvates.

Peretoetuste hädavajaliku suuruse osas on lastega ja lasteta inimeste arvamused üllatavalt sarnased. Poolt vastajatest rahuldaks 1000-kroonine lapsetoetus ja 1500-kroonine lapsehooldustasu (vt Tabel 14). Enim (36%) ollakse rahul lapse sünnitoetuse suurusega, nimetatud toetusega oldi ka 1999. aastal kõige rohkem rahul (26% ja 29% vastavalt esimese ning teise ja järgnevate laste puhul). Vanemahüvitise praegune miinimum on piisav veidi enam kui kümnendiku 20-40-aastaste arvates. Vanemahüvitise maksimummäär on hetkel 25209 krooni kuus, 13% arvates võiks see olla kõrgem, 63% on arvamusel, et vanemahüvitise maksimummäär võiks olla praegusest madalam.

Tabel 14 . Peretoetuste hädavajalik suurus (kroonides)

	Mediaan		
	Kõik vastanud	Lasteta	Lastega
Lapse ühekordne sünnitoetus	8000	8000	7046
Vanemahüvitis: miinimum, kui vanem ei töötanud	5000	5000	5000
Vanemahüvitis: miinimum, kui vanem töötas,	5000	6000	5000
Mis oleks Teie arvates õiglane vanemahüvitise maksimummäär	25000	25000	25000
Lapsetoetus	1000	1000	1000
Lapsehooldustasu.	1500	1500	1500

VANEMAHÜVITISE MÕJU PEREPLAANIDELE

Kokkuvõtvalt: Kõige enam tunnistavad 30-35. aastased, vallalised ja muudest rahvustest noored, et vanemahüvitis on mõjutanud nende pereplaane. Vanemahüvitise olemasolu olulisust tajutakse enam kõrge- ja madalapalgaliste hulgas. Esimese ja teise lapse saanute arvamused on sarnased. Kolmanda lapse saanute arvamused jagunevad kaheks: kolm korda sagedamini kui keskmiselt ehk tervelt kolmandik neist nentis vanemahüvitise väga olulist mõju. Samas on nende hulgas samapalju riigipoolsete meetmete mõju eitajaid kui esimese või teise lapse saanute hulgas. Keskmisest märksa vähem mõjutab vanemahüvitis 4- ja enamalapseliste pereplaane.

Iga kolmas 20-40.aastane on ise või ta partner on saanud vanemahüvitist. Neist, kellel on lapsed, on 57% saanud vanemahüvitist. Huvipakkuv on, kuidas nad ise hindavad, kuivõrd vanemahüvitis mõjutas nende perre sündinud lapse saamise otsust. Iga kümnes vanemahüvitist saanu tõi välja, et selline riigipoolne toetus mõjutas väga tugevalt lapsesaamise otsust (vt. Tabel 15). Neljandik tunnistas, et vanemahüvitis mõjutas mingil määral. 63% eitas igasugust seost. Teema olulisust rõhutab asjaolu, et väga vähe vastanutest ei osanud öelda, milline oli vanemahüvitise mõju (vaid 1%). Kuna teiste arvamusküsimuste juures oli palju enam neid, kes ei osanud vastata või nad ei olnud sellele teemale enne mõelnud, siis tundub, et vanemahüvitis on olnud oluline teema, mille kohta on kerge arvamust avaldada. Kahjuks me ei tea, millised olid teised lapsesaamise otsust mõjutanud asjaolud: näiteks kuivõrd lapse sünd oli üldse ette planeeritud. Vanemahüvitise olemasolu võib mõjutada ka planeerimata laste sündi, kuna vanemad otsustavad seetõttu uue elu katkestamata jätta.

Tabel 15. Vanemahüvitise tajutud mõju, %

	Osakaal (%)	N
Mõjutas väga tugevalt	9,9	26
Mõjutas mingil määral	26,3	70
Ei mõjutanud üldse	63,2	168
Raske öelda	0,6	2
Kokku	100	266

Järgnevalt vaatame, kuivõrd erinevad grupid tunnistasid riigipoolse toetuse olulisust nende pereplaanide tegemisele. Nii mehed kui naised olid ühel nõul, mingit arvamuste erinevust ei ilmnenud. 30-34. aastaste puhul oli vanemahüvitis olulisem motivaator kui teiste vanusgruppide puhul, 44% tunnistas vanemahüvitise mõju oma pereplaanide teostumisele (sh 15% pidas vanemahüvitise mõju väga tugevaks). Hariduse puhul silmatorkavaid erinevusi ei ole. Sissetulek ei seostu lineaarselt pereplaanidega, pigem võib oletada, et vanemahüvitise ja pereplaanide tegemise vahel on U-kujuline seos: see mõjutab enam kõige kõrgema ja kõige madalama sissetulekuga inimesi. Täpsemaks vastuseks oleks vaja keerukamaid andmeanalüüsi meetodeid rakendada.

Nagu on näidanud varasemad uuringud, kinnitas ka käesolev uuring, et Eestis elavad vähemusrahvused nii soovivad kui ka saavad põlisrahvast vähem lapsi. Samas need, kes otsustavad lapse saada, tunnitavad eestlastest märksa sagedamini, et vanemahüvitis mängis olulist rolli nende pereelus. Tervelt pooled toovad välja, et vanemahüvitis kas oluliselt või mõningal määral mõjutas nende lapsesaamise otsust. Eestlastest napilt kolmandik tunnistab vanemahüvitise mingitki mõju. Oluliselt enam rõhutasid vanemahüvitise rolli vallalised inimesed. Just vallaliste ja teistest rahvusest noorte puhul aitab vanemahüvitis luua suurema kindluse pereplaanide realiseerumiseks.

Kuivõrd mõjutas vanemahüvitis lapsevanemate sõnul nende esimese, teise, kolmanda ja enama lapse sündi? Võib näha tendentsi, et teise lapse saamist mõjutab vanemahüvitise olemasolu mõnevõrra enam kui esimese lapse saamise otsust, kuid see ei ole statistiliselt oluline. Vanemahüvitise tajutud mõju pereplaanidele väljendub ilmekamalt kolmanda lapse planeerimisel. Kolmanda lapse saanute puhul rõhutavad tervelt 28%, et vanemahüvitis mõjutas väga oluliselt kolmanda lapse tulekut. Mingil määral mõjutas vanemahüvitis 12% kolmanda lapse saanute otsust. Samas pole kolmelapseliste hulgas võrreldes teistega sugugi vähem neid, kes ei tunnista üldse mingit seost (60%). Kaugemate järelduste tegemine on kahjuks piiratud, kuna valimis oli vaid 25 kolmelapselist peret, kes on saanud vanemahüvitist. Neljanda ja enama lapse puhul on vanemahüvitise tajutud mõju kõige madalam, kolm neljandikku eitab igasugust seost riigi meetmete ja nende pereplaanide vahel⁸.

⁸ Grupp on väike, et teha selle põhjal olulisi järeldusi. Nelja- ja enamalapselistest perede vanematest, kes saanud vanemahüvitist, küsitleti 24 inimest.